

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Asiaticae Historiae Societatis Iesv Pars ...

Libris Quatuor Consequentibus Pertexens, Quae post beatum S. Xaverij
Obitum Soc. Patres ad Dei gloriam in iisdem Prouinciis gessere

Bartoli, Daniello

Lvgdvni, 1667

26. Amboinensis Ecclesiae ruina.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11445

inuia, & inaccessa præbebant latebras, tam occulte se in subiecta demisit, ut suos lateret venatores, ad hoc autem illi subministratum cœlitus plus vigoris, quam quod haberet à natura, ex eo agnouit, quod post tam vaga & laboriosa effugia, miratus est, se tamen alacrem & robustum. Alias ad mortem quæsitus à barbaris, in syluam se abdidit, ubi octiduum errauit, arborum frondes & herbas pro cibo, humum habens pro lecto. Tam acrem vitare sagacitatem hostium non valens, deprehensus quidem interdum ab iis est, sed minimè agnitus, Deo vel os eius & speciem mutante, vel oculorum officio barbaros multante. Quare amissa prædæ inueniendæ spe, cum sylua exissent, ab Christianis requisitus est Mascarenias, & semianimis in eorum ædes delatus est, ubi curatione diligenti refocillatus intra paucos dies, ad solennem operam rediit. At enim quod Mauri violento sacrilegio non obtinuerant, hoc prodicione impia consecuti sunt tandem, & propinato latenter venæno, vitam Dei famulo abstulere, quam illi Deus haud paulo meliori & immortalis reposuit, pensauitque æternis præmiis labores quos in salutem animarum ingentes decurrerat, in falsæ primæ Goam prope, ubi adhuc literis incumbens, & nouus sacerdos tum nostris præerat, & ardentem æque fructuosamque curam infumebat vtilitatibus animorum anno 1560. Deinde in Molucensibus insulis quo post biennium appulit in Mauri, Celebis, Amboini, & confinibus: anno demum 1582. præclara vitæ Apostolicæ decora, condigno sine coronauit, tametsi non desit qui te npus aliud assignent; sed functorum è nostris in India tabulæ, eius obitum hoc anno tradunt. Cuius porro is esset; quo natus sanguine; quæ causa illum ex Europa in Indiam tulerit, nulla indicant monumenta: constat solum Goæ anno 1558. tyronem fuisse in Societate, ex annis quatuor & viginti; quibus superuixit; viginti totos, Molucensibus insulis dedisse apostolica opera colendis inter continua ubique discrimina, & perpeffiones ærumnosas; virum sanctitate quam doctrina maiorem; nunquam non à Prouincialibus Indiæ laudatum; & in communi cum aliis vitutum commendatione; prærogatiui meriti titulo, semper singulariter nominatum. Barbaris æque & Lusitanis ita carum ut diligenter eum pro communi patre, venerarentur tanquam sanctum, audirentque dicentem ea opinione loquentis per eum diuini Spiritus, quæ conuersiones animorum ederet memorandas. Equidem Ternate dum conuersionatur ad primitias factorum quas nouus Sacerdos Ferdinandus Aluares dedicabat, homo publicè sceleratus, penitundine tam seria & acriter confixus est, ut delapsi ex pulpito complexus genua, eius aurem supplex ad confessionem poposcerit, quam cum fletu peregit tam acerbo, & singultantis doloris tam alto gemitu, ut perciperetur ab omnibus, fieretque reis eorundem sibi criminum consciis ad respiscendum altera concio.

26.
Amboinensis
Ecclesiæ
ruina.

Postremum scribendi veniunt casus Amboinensis Ecclesiæ diuersi, & Patrum eam regentium: argumentum contrariis anceps affectibus

ctibus, hinc de Maurorum crudeli barbarie, ferro flammaque omnia deuastante, adigenteque nonnullos populos ad defectinam à Christo sacrilegam; illinc è magnanima, & forti neophytorum constantia, retinendo aduersum terribiles, & atroces pœnas Christi caractere: qui partes quoque suas in hac tragœdia, tenuit actoris, vnus è Patribus, idemque spectauit, scribit visam sibi renasci in Amboino Ecclesiam veterem, tum suppliciorum immanitate laniatam; tum Christianorum robore, de cruciatibus triumphantem. Lanienæ huius auspex, & artifex Ærius, ille Moluci Rex, qui lento mensium tredecim carcere collectam rabiem, solutus statim exeruit. Primus eius Furor in Amboinum incubuit, eo classem immisit Duce Leliate quem supremum habebat armorum Præfectum; sed eam dolose in paucarum, distincta inter se nauium agmina dissipatam. Huic Macianenses, Timorenses, Ternatenses insularios suos imposuit, ferè Mauros, vt vtraque ex Iaua conscriptos, vt illorum magis videretur bellum geri, quàm suum. Crudelitatis initia, Christianitas Burri misera excepit, additissima quidem sanctæ cruci, sed teneris adhuc radicibus, fidei solo hærens ex quo nimis facilè fuit male coalitam euellere, & in Alcoranno depangere, vt que iis ad Christum præcideretur in posterum regressus, præter deiectas Oræ illius cruces omnes, ignique traditas, nefaria quoque maligni hostis vafritie Mauris suggestum est, vt Christianorum coniugia soluerent: Christianas itaque Mauris nubere compulerunt; & earum maritos Mauras coniuges ducere; demumque in denu quasi colonias tributos, spargere in Saracenorum pagos vbi nihil vnquam præter Mahometem impurissimum sonaret. Manit tamen eorum animis infixæ veneratio Sanctæ Crucis, & in Christum affectus; crucem quacumque occurreret adorare; si quem Lusitanum, aut è Christianis alium bona fors illis obiceret, vbertim flere, & sublatis in cœlum manibus, rogitare ecquando in Molucum appliciturus esset ex Lusitania Præfectus quem aliqua ipsorum tangeret commiseratio, & qui seruitute impia liberatos, restitueret Christo, & professioni Christianæ: ad hæc etiam luctus sui triste hoc argumentum threnorum carmine prosequi, patriâ linguâ composito, quo mœroris inter se mutui querelas, cantu alternabant, haud tam doloris leuandi gratia quàm vt hoc liberis monumentum relinquerent ereptæ fidei repetendæ, cuius sibi tunc violenter inhibebatur professio. Parta iam Mahometi Burro, in Amboinum mouit Leliates, imparatos aggressus, alios non ægre addixit Mahometi quibus vita præfens æterna carior; alios sustulit quos iuuat potius vita infelici quàm religione excidere. Sed inter apostatas, detestabilior eorum amentia, qui eius stipendiis auctoritati sauitiæ illius, & sacrilegio militarunt, quod in gente nuper neophyta; ortu & conditione agresti & barbara non tam mirum, quam de Europæis extitisse, qui spoliandis, necandis, perdendis Christianus apostatas vincerent. In iis sui (cuius honori parco) desertor Ordinis frater Antonius Hercules, cum germano fratre,

latrones vterque publici & ductores Mahometanorum, religionis fidem extorsit compluribus horum duorum immanis atrocitas. Nam quibus deesset quo se redimerent, eos manibus pedibusque truncatos, necabant longa & acerba morte: alios cateruatim ligatos Mauris Bandensibus in mancipia vendebant; demergebant nō paucos mari, saxo brachii alligato alioque non dissimili crudelitatis ingenio in Christi fideles grassabantur. At enim scelestos sua tandem assecuta est poena, Lusitanorum confossi catapultis simul omnia luerunt, fueruntque tam nigra, & horribili specie cadaverum ora, vt non obscure intelligeretur qua sorte tunc illorum animæ viuerent. Hæc Amboini non tam iusto bello, quam excursionibus & latrocinis anno post quinquagesimum nono cepta vexatio, ad sexagesimum alterum pertigit; vnæ inter communes ruinas, Homæ, Chilani, & Atiuis arces in Christianismi steterunt constantia, situ quidem munitæ, at tuorum magis virtute præstanti quàm armis defensæ Præfertim Atiue, à Manuele fortissimo iuvene seruata, quem sua magnanima pietas, indictum omitti non patitur. Hic olim Xauerium diuini verbi præconio Amboini terras peragrantem comitabatur puer, ferebatque ipsius lineam castulam, & Sacerdotalem stolam: cumque audiret ex eo toties diuina mysteria, illorumque explanationem, ita illi animo penitus hæserant, vt fieret aliis non contemnendum eorum doctor, non modo tradendorum, sed faciendorum proprio Sanguine assertor non timidus: erant hæc illi quotidiana in ore verba; vilis sum fateor Amboinensis, & rudis literarum, nec satis capio quid velit esse Christianum, multoque obscurius quid sit Deus. Hoc vnum calleo, quod me docuit sanctus Pater meus Magister Franciscus, pro Christo vitam, & fide Sanctissima ponere, id vero bonum & optandum esse, mortemque pro illa si res feret libentissime optatam: re ipsa quidem non raro periclitatus est, à Mauris & desertoribus ad necem sæpius indagatus, quod sublato illo, religionis columen illic euersum putaretur; intentata illi ab Antonio quodam illius sobrino in os catapultæ, & ab Lusitanis militibus duobus, crucem cui tunc forte adstabat complexus, tranquille admodum necate sultis, si sic lubet: nam à P. Francisco didici, arctè cruci affixus mortem minimè formidare: qua securitate animi, & dictorum pudefactos homicidas à perficiendo facinore absterruit. Hoc porro virtutis, & Christianismi robore masculino, non suam modo Atiuen patriam sustentabat cui diuinorum monitor præerat, verum alia quoque vicina oppida, in quibus spontanea exilia & mortes subire multi eius exemplo, & hortatu maluerunt, quam Christo nuncium pro Mahomete remittere: quin & Cilanenses Saracenorum inciti suasu ad reuellendas cruces, & Christum Mahomete mutandum, quod vniuerso iam Amboino id esset ab Christianis factum, nec residui vllæ essent à quibus squerentur Lusitani; vnum in Atiue Manuelem; responderunt esse residuum; sibi omnium instar illum esse; se nunquam dum viueret, & spiraret à Christo dimouendos. Hæc dum Amboinum discerperet Maurorum laniena, Henricus Sa, vt dictum

dum antea, cum classe ex Indiis, Molucum petens, illic obiter portum legit. Inde superstitibus adhuc Christianis inexplicabile gaudium præ cæteris vero Manuelli qui Deo agendis gratiis non satiabatur, humique prostratus, Patrum osculabatur vestigia, quos secum sex numero aduexerat Henricus; incendebatque illorum studium ad reparandas eius Ecclesiæ ruinas. Eas vero Henrico narrabat eius miseras, & clades, ut ad leuandas adiecerit animum; ac licet Ternatem plurimum festinaret; nec possent tam breui, quod res Molucenses, & annus præbebat spatio; exterminari profus inde Saraceni; tamen Insulæ caput Rocaniuem decreuit impetere. Exercebat in ea tyrannidem Ratiputus Maurus, homo ferus; ambitu, & auaritia æstuans, qui se pridem Amboini regem nominarat; & immanitate tributorum, regiones ad famem redigens extorquebat à iis imperata; tyranni crudelitas, eos qui iussu detrectarent ferro; igni domos illorum perdebat, auro tamen quam ferro confidentius nitebatur, iactabatque se duabus ex vrnis ducere quo manus lineret Præfectis duobus Europæis, eneruaretque ad arma contra se mouenda; & Christi vnâ, regisque sui faceret proditores. Sed hanc eius probrosam de se spem, facinoroso irritam Henricus effecit. Rocaniue primo impetu expugnata, Ratiputum captum vinculis oneratum: adsunt mox vndique missi à variis populis tyrannidem publicè accusantes, qua illos oppresserat; dicta causa, damnatur capitis ab Henrico, eius ex Latrocinii thesauri sarcinendis vniuersitatum damnis, quas depopulatus fuerat diuiduntur, ipse Ratiputus, seu vitæ aliqua si baptizaretur, fiducia; seu mouente ad vltimum sceleratissimum hominem bono Deo, fieri perit Christianus; & Antonius Abreus in nominalibus appellatur, quo dux Lusitanus, Lustricus eius pater nomine vocabatur: quæ si ex animo, nec simulatè peregit Ratiputus, vno vtramque prudenti consilio vitam, animi corporisque seruauit. Vitam illi Henricus, sed hac lege donauit ut vincetus deportaretur Goam, & cum illo Manuelis cognatus, aliusque Baura nescio quis, religionis iam tertium desertor, ex flagitiis omnibus concretus. Rocaniuem receptam, quos secum Henricus aduexerat Patres, confestim Euangelio prædicando, & reconciliandis Ecclesiæ lapsis manum admovent, diligentem; duplici ante, & post diem Paschæ octiduo, præter desertorum restitutionem, baptismum solennem celebrant capitum mille quingentorum; sana Mahometis gemina subruunt, & Pagodem ethnicorum amplissimum Loco vtro vrbis maxime frequenti crucem constituunt, lætis circum choræis populus, acclamationibus iunctis crebro ingeminat, prius mori quam fidem abnegare.

His Rocaniue auctus primitiis Henricus, in Molucum, quò instituerat contendit; Rodriquez & Magallianes Atiuem traiecere, cuius ut in nouarent pietatem & constantiam fidei, sacro honorario decorarent; templum ei exædificarunt, elegans oppido, ut reliqua omnia pro inopia regionis, sed pietate magis quam artificio. In eo primùm Sacerdos

tunc.

tunc nouus Magallianes diuina celebravit : Christianos ducentos religiosum in illud studium è vicinia pellexit vt relicta cum parentibus patria, Atiue habitarent. Inde Rocaniuem Magallianes recurrere , vbi post Henrici ex ea discessum resumpra cum armis audacia, proximis è castellis Mauri, bellum neophytis minabantur. Ergo & ducis partes Magallianes assumere, docere illos & fossas , & aggeres (patebat enim vrbs vndique nullo cinctu munita) nocturnas item excubiarum stationes , & sua cuiusque ad signa concursus alacres quoties ad arma classico cierentur : ac ne qua perduellionis , aut prodicionis intestina labe , noua pernitias ab Saracenis oriretur , edictum publicè à ductoribus populi , alio migrarent , urbemque purgarent , quibus non liberet esse Christianis, in quo pauci fuerunt , quin felici delectu, baptismum exilio præferrent: postremo erat confocianda pax Rocaniuem inter & Atiuem inueteratis odiis inimicas, ob direptiones , cædesque mutuo acceptas priusquam ad Christum accederent. Ad hoc conuenit inter duos Patres de ingenioso , lepidoque commento : nundinas primum toto Atiues tractu pagis omnibus indicunt ad mare habendas ; illuc vndeque ingens aduolat multitudo. Anteuenterat Rodriguez myoparonem conscendere , in quo sub vexillo , puerorum ducebat manipulum , ex nobilioribus selectum Communis Atiuensis, probeque de iis quæ essent agenda præmonitum. Ex alia parte , alios totidem , secum Magallianes inuehebat , ex flore vniuersæ Rocaniuens : feruebat littus, ingenti frequentia , & commerciiis nundinæ , cum ecce tibi reducto ex scopulo improuisi procul Myoparones duo , ab dextra vnus , alius à læua , æquali remigio ferri , paribusque spatiis metiri mare, in vnum simul ad terram, & nundinas appulsum, trepidare hic aspectu populus , & suspicari piratas Saracenos, qui mercatus opportunitate ad prædam, conuolassent, nam præter Manuelem , nemo erat fabulæ conscius , simulataque ignoratione , augebat metum. Vt eo iucundior vectorum agnitio eueniret , quo ab omni expectatione longius abfisset. E regione nundinarum nauigia duo constiterant , & prorsus paribus littori vicina ; cum vt erant edocti , ramos virentes , & floreatos pueri manu prætere, pacis vexillum attollere, vnusque illorum, summa in puppi Crucem defigere ; tum cantus doctrinæ Christianæ patriis organis iungere ; mixtoque certatim catapultarum strepitu alternis lacessere , dum interea lente ad terram applicant , vbi à patribus matribusque suos inopinato cernentibus liberos , dici non potest quantis lætitiis sint excepti : animis tamen etiamtum pendebat populus quò pompa spectaret. Appulso militia Atiuensis , alijs duabus à Manuele explicata, excensionis prohibendæ ludum ciens , stropis crebro laxatis salutauit ; acclamatione militari , puerorum vocibus responsante. In littus descenderant , & bini , Atiuensis Rocaniuensi iunctus , aram versus procedunt in proximo erectam , vbi crucem deponunt , cuius postquam essent perfuncti adoratione, pueri, milites, populus, omnes in genua prostrati ; litanias cantare incipiunt feminæ, puero præcinebre

præcinente ex alumnis nuper seminarij Goani, quo pietatis expleto officio, vtrunque vna dissidentium Rectores oppidorum seu gubernatores conueniunt; sancitur ab iis inter mutuos amplexus, & pacifica officula communis pax, stabiliturque, data fide conseruandæ in perpetuum gemini populi tanquam vnus concordia; iureiurando præterea nobili Christianæ legis, æternum retinendæ, asserendæ æque armis communibus aduersus Mauros quamdiu aliquid suppeteret halitus & cruoris. Post quæ nihilo tunc fidelius pacta, quam deinde præstanda (vt ex consequentibus patebit) suam se quisque lætus in patriam retulit. Creuere autem Publici vtriusque effusa gaudia, faustissimo in Dei gloriam nuncio. Lusitani duo ab Homa castello prope Atiuem sito ad Patres legati, superueniunt rebus proxime confectis; mandatum sibi ab eius populi vniuersitate significant, aliquem petere, à quo numerus ingens ethnicorum beato fonte tingeretur; adsunt item postridie alij, suisque idem longius semotis publice flagitant; subodoratos hanc eorum mentem Saracenos arma expedire quibus Mahometo illos cogerent iurare, sed abhorrere ab eo grauius ac ipsa morte. Magallianes legatos secutus bimestri solum abluit octingentos, rite prius sacra edoctos mysteria. Inde Atiuem redux, vbi extabat ædes sacra, cum Patre Rodrigues, & primæuo illo neophytorum flore Christi natalem celebrauit.

Post hæc anno sesqui millesimo sexagesimo tertio ineunte labores vterque pariter integravit, excursionibus in adiacentes insulas strenuis; emendandis quæ dilabi norassent; confirmandis quorum teneritas robore indigeret; quæ pessum ierant erigendis, inter oppida Christo & Ecclesiæ quæsitæ, vnum fuit à duce quondam Lusitano, baptismi aquis expiatum, primis autem Maurorum incurfibus fide sancta euersum factumque Christo perduelle. Tunc vero demum æmulatione Rocaniuis, desertionis pœnitentia vehementer commotum: nuncios itaque ad Manuelem incolæ destinant rogantque per eum exorari Patres ad afferendam sibi sceleris veniam, & tingendos infantes octoginta, post defectionem suam in lucem editos. At hos Manuel pro suo in rem Christianam ardenti studio, acri perstrinxit obiurgatione, quod vitæ huius breuis, & miseræ, amantiore quàm æternæ, fidem Deo fregissent. Cæterum autem nisi pignori darent quicquid in bonis possidebant, nunquam se de illis rescribendis in album fidelium, deprecatores apud Patres accessurum; quid enim? Mauris cum essent confines, vbi modo nudatum conspicati forent ab iis acinacem; non ferro ceruicem, sed fuga iterum, & apostasia Christo terga daturos, iterato religionis Sacrosanctæ probro, & offensione publica piorum, quam conditionem seu tulit Manuel vt periclitaretur eorum constantiam, siue quod necessariam crederet; nihilo cunctantius admittunt quàm esset ab eo posita: quare hunc illorum solummodo, ad conditionis tam arduæ legem, paratum animum Rodrigues habuit pro magno fidelitatis promissæ pignore, statimque profectus, reconciliauit eos Ecclesiæ illorumque in-

27.
Conuerfio-
nes ad Chri-
stum in Am-
boino.

T infantes,